

MASS MEDIA AND DOMESTIC VIOLENCE

VERONIKA KOZLOVÁ

Faculty of Law, Masaryk University, Czech Republic

Abstract in original language

Zamyšlení nad rolí masových médií ve společnosti v souvislosti s domácím násilím. Vliv médií na veřejné mínění a na postoj veřejnosti k domácímu násilí. Výhody a nevýhody zveřejňování kauz domácího násilí v masových sdělovacích prostředcích.

Key words in original language

Domácí násilí; masová média.

Abstract

Reflection about role of mass media in society in relation to domestic violence. Influence of media on public opinion and on attitude of public toward domestic violence. Advantages and disadvantages of publishing domestic violence cases in mass media.

Key words

Domestic violence; mass media.

Vliv masových médií na společnost

V tomto příspěvku bych se ráda zamyslela nad normotvorným potenciálem masových médií. Nad způsobem prezentace kauz domácího násilí, a toho, jaký dopad taková prezentace na společnost může mít.

Je zřejmé, že masová média ovlivňují naše vnímání, náš přístup k tématům, která zdůrazňují, náš názor. Jsou součástí našeho života, útočí na tři nejdůležitější lidské smysly. Reklamy i předvolební boje pracují s masmédií právě v přesvědčení, že je možné ovlivnit konzumenty těchto médií ke svému prospěchu.

Mediálně populární kauzy mají schopnost zažehnout celospolečenské diskuze o nutnosti změn formálních právních norem. Někdy přímo takovou změnu způsobí. Stačí připomenout nedávný případ „školního střelce“, který zasáhl celé Německo a vedl ke zcela vážným diskuzím o změně zákona o zbraních nebo zákazu paintballu (venkovní hra imitující bojovou akci se střelbou). Pro příklady ale nemusíme chodit za hranice, stačí si vybavit reakci společnosti na každé pokousání dětí psy tzv. bojových plemen. Ačkoliv oproti jiným příčinám (nemoci, autonehody, úrazy doma) je tímto způsobem zraněno - či zabito - zanedbatelné procento dětí v naší republice, vždy se volá po vytvoření zákona, který by chov bojových plemen reguloval. Masmédia výrazně častěji informují o těchto tragických

událostech, než například o úmrtích na silnicích. Zatímco při smrtelné autonehodě suše konstatují, že zemřelo jedno dítě ve věku jedenácti let, při napadení dítěte psem je zdůrazněno, že se jednalo o holčičku, která měla ráda malování, byla jedináčkem a její rodiče se událost psychicky neunesli. Naopak majitelka psů se k události vyjadřovat nechce. Tato konkretizace události vyvolává v čtenáři (posluchači/divákovi) pocit mnohem větší empatie.

Masmédia tak pracují s emocemi, které tímto způsobem vyvolají. Každá podobná událost je opět podrobně popsána a prezentována přednostně, tak jak to daná forma masového sdělovacího prostředku umožňuje. Konzument získává pocit, že k podobným událostem dochází příliš často a je třeba situaci dále řešit. Stanley Cohen¹ tuto situaci označuje pojmem morální panika. Právě tato morální panika může narůst až do rozměrů materiálního pramene práva. V každém případě má vliv na právní prostředí, a ať již přímo, či nepřímo, se podílí na změně objektivního práva.

Zkusme tedy aplikovat tuto hypotézu na kauzy domácího násilí. Pokud by masmédia dokázala působit na vznik, zánik nebo změnu formálních právních předpisů, stává se z nich zbraň, kterou lze v boji proti domácímu násilí legálně použít. Musíme se ale ptát: Jak ji použít? Jak neminout cíl a nezpůsobit škody? A jak je účinná?

1) Jak používat masmédia v boji proti domácímu násilí?

Největší užitek masmediální kauzy nesou, zabývají-li se tématem všechna masmédia. Tedy televizní i rozhlasové vysílání, tisk a na významu nabývající internetová média. Až na výjimky (např. genocida ve Rwandě) je potřeba, aby spolu masmédia spolupracovala a k tématu se vyjadřovala společně. Aby se masmédia zabývala ve stejnou dobu stejnou kauzou, je třeba, aby taková kauza byla zajímavá, tzn. byla přitažlivá pro konzumenty. Domácí násilí bylo dlouhou dobu tabuizované téma, o kterém se nemluvalo, natož aby se o něm psalo. Obzvláště případy týrání svěřené osoby, především dětí, jsou proto dnes přitažlivé. Informace ale musí být podána tak, aby se do ní konzument vžil, aby s ní emočně souzněl. Jak už bylo naznačeno výše, nekonkrétní informace o spáchání trestného činu nezanechá příliš velkou stopu. Stejně tak, jako je třeba, aby např. žádost o předběžné opatření ve věci domácího násilí obsahovala co nejvíce podrobností - konkrétní činy násilné osoby, konkrétní nadávky, způsob použití násilí a psychologického nátlaku - je třeba i konzumentům masmedií předkládat reálné příběhy. Schopnost soucítit s utrpením druhého se tak výrazně zvyšuje a tím vzrůstá potřeba společnosti angažovat se v podobných situacích. Konkretizace případu je velmi podstatnou podmínkou, jak ukazuje i

---

¹ Stanley Cohen: *Folk devils and moral panics*, London: McGibbon and Kee, 1972

následující text týkající se výzkumu Paula Slovice z University of Oregon²: „Psychologové obvykle předpokládají, že se nám při vyšších počtech obětí snižuje rozlišovací schopnost. Slovic svým nejnovějším výzkumem dokládá, že je to ještě horší, že hluboko v lidské psychice je nejspíš uložený přepínač, který nám velí ignorovat větší objemy lidského neštěstí. Slovic navazuje na izraelskou studii publikovanou v roce 2005, ve které dobrovolníci řešili svůj vztah k experimentálním fotografiím. První z nich zachycovala skupinu osmi dětí naléhavě potřebujících lékařskou péči v ceně 300 000 dolarů. Na jiné fotografii bylo jedno jediné dítě, jemuž bylo možné pomoci stejnou částkou 300 000 dolarů. Pokusné osoby by překvapivě mnohem ochotněji darovaly uvedenou částku jednomu dítěti. V případě osmičlenné skupinky dětí sklon k charitě u dobrovolníků dramaticky poklesl.“

Na druhou stranu opakování kauz, s konkrétními oběťmi, vykreslené konkrétními událostmi, má na změnu postoje společnosti spíše pozitivní vliv. Udržuje společenskou diskuzi živou.

Samozřejmostí je vhodný způsob prezentace kauz po formální stránce (velikost článku, umístění článku, velikost a znění nadpisu, místo v televizním vysílání atd.), což se neliší od jiné PR prezentace.

Z uvedeného je zřejmé, že se ocitáme v morálním dilematu. Můžeme pro dobro společnosti zveřejnit záběry týraného dítěte? Taková konkretizace by jistě způsobila soucit širší společnosti. Ale na druhou stranu by zcela jistě poškodila ono dítě, v tomto případě nevinnou oběť. Může si humánní společnost dovolit takovýto krok? A převáží užitek nad újmou, která by byla způsobena?

2) Jak nezpůsobit masmediálními kauzami škody?

Jak již bylo zmíněno výše, je zřejmé, že každé zveřejnění případu, který se týká tak citlivého tématu, jakým domácí násilí je, je částečně kontraproduktivní. Domácí násilí, a obzvláště pak ve vztahu k dětem, je podobně jako například znásilnění, jednání, u kterého je třeba postupovat obzvláště citlivě. Přílišná medializace může mít větší dopad na psychiku oběti, než samotné domácí násilí. Masmédia by proto měla o podrobnostech v případech domácího násilí postupovat pouze se souhlasem oběti (což jim také ukládá tzv. náhubkový zákon, viz. dále). Ochrana osobnosti je ještě zesílena v případě nezletilých dětí. De lege lata není možné zveřejňovat fotografie poškozených dětí, jejich jména ani další informace, které by mohly vést k jejich konkretizaci. Čímž je chráněna osobnost dítěte, na druhou stranu společnosti se případy domácího násilí ve vztahu k dětem,

---

² Mihulka, Stanislav: Genocida jako důsledek poklesu zájmu s růstem objemu neštěstí, in *Objective source e-learning*, vydáno 23.2.2007, [citováno 19-11-2010], dostupné z <http://www.osel.cz/index.php?clanek=2476>

odcizují, depersonalizují. Tento nesoulad potřeb společnosti a jednotlivce je třeba vyvažovat a udržet na přijatelné hraně pro obě strany.

Masmédia mohou ale způsobit i jiné škody, které se mohou dotknout společnosti. Hlavním smyslem zveřejňování kauz domácího násilí by mělo být informování veřejnosti o celospolečenském problému a agitace za změnu přístupu společnosti k podobným událostem. Tedy pozitivní ovlivnění konzumentů masmédií. Masová média ale mohou minout cíl a způsobit přesný opak. Často jsou například viněna z toho, že přílišná medializace některých událostí motivuje další pachatele ke spáchání stejného činu. Bývají obviňovány právě ve spojitosti se školními střelci. Dávají návod k určitému chování. Podrobnosti, které o případech zveřejňují, umožňují pachatelům přípravu činu a vyvarování se chyb svých předchůdců. Jako příklad z poslední doby lze uvést i kauzu opakovaných masových vražd dětí v mateřských školkách, které se odehrávaly v Číně. V této souvislosti byla masmédia doslova vyzvána k tomu, aby o případu neinformovala v takové míře a byla obviněna z vytváření paniky a podněcování k dalším, podobným, činům.

Tato úskalí zveřejňování případů nesmí být ignorována a masmédia i orgány činné v problematice domácího násilí (neziskové organizace, Policie, OSPOD a další) by s těmito riziky měly operovat.

3) Jak jsou masová média účinná v boji proti domácímu násilí?

Je zřejmé, že masová média sehrála jistou roli v boji proti domácímu násilí, o který se česká společnost již léta snaží. Úpravě právních norem, které dnes více chrání oběti domácího násilí, předcházela změna přístupu společnosti k problematice domácího násilí. Toto téma již není tabuizované, jako před lety, kdy bylo chápáno jako problém rodiny, nikoliv společnosti. Naopak je masmédiu často nadužíváno, spojováno s životy celebrit. Odborníci v praxi se víceméně shodují, že masová média skutečně pomohla k tomu, aby se oběti o svých problémech nebály mluvit a uměly je řešit. Na druhou stranu větší význam jim nepřikládají.

Případem, na kterém je vliv masmédií asi nejlépe zřetelný, je tzv. kuřimská kauza. Tento velmi nespécifický případ týrání svěřené osoby byl mediálně velmi přitažlivý. Zahrnoval týrání, sexuální zneužívání, náboženskou sektu, zmizení dítěte, změnu identity a velmi propletený soupis podezřelých osob. Téměř rok plnil osud dvou bratrů stránky tisku a obrazovky televizí a počítačů. Zřejmě žádný případ týrání dětí nebyl tak pečlivě pozorován a popisován, jako právě ten kuřimský. V této situaci ale masmédia zcela opomněla na proporcionalitu mezi zájmem společnosti a zájmem obětí, týraných dětí. Masmédia zveřejnila dokonce i fotografii právě týraného chlapce (byť retušovanou). Veřejnost znala jména obětí i místo jejich aktuálního pobytu. Když chlapci odjeli na pobyt k moři, celá republika s tím byla seznámena. Masmédia byla tlačena vzájemnou konkurencí a nebyvalým zájmem o kauzu ze strany svých konzumentů.

Pomiňme nyní dopad takovéto medializace na oběti a zaměřme se pouze na dopad této důkladné mediální masáže na společnost. Dalo by se předpokládat, že takto emočně zabarvený případ bude mít pozitivní dopad na přístup k domácímu násilí. Že se lidé více zaměří na to, co se děje kolem nich, že vzroste počet odhalených případů týrání dětí.

Masová média ovšem bývají často i přeceňovaná, oslovené pracovnice neziskových organizací a intervenčního centra³, které se problematikou domácího násilí zabývají, se shodly, že kuřimská kauza neměla na počet jejich klientů/klientek vliv. Taktéž policejní statistiky z roku 2006, 2007, 2008 i 2009 vykazují téměř stejný počet případů trestného činu týrání svěřené osoby (kauza Kuřim byla zveřejněna v květnu 2007)⁴.

Na druhou stranu byl přijat tzv. náhubkový zákon (52/2009 Sb.), který masovým médiím podobnou prezentaci případu do budoucna znemožňuje. Sice je pravdou, že skutečné důvody jeho přijetí lze těžko vysledovat a mnoho kritiků tvrdí, že byly zcela jiné, než ochrana skutečných obětí trestných činů, ale lze předpokládat, že způsob prezentace kuřimské kauzy k přijetí tohoto zákona pomohl, či jej urychlil.

Co lze říci závěrem?

Není jistě vhodné masová média ignorovat, jejich potenciál je velmi silný a je pravděpodobné, že se ještě v budoucnu projeví. V současné době se začínají navíc plně rozvíjet internetová média, která navíc nejsou tolik svázána objektivním právem a je možné, že jejich vliv časem převáží nad vlivem „klasických“ masmédií. Právě tato média jsou vhodným prostředím pro prezentaci preventivních programů proti domácímu násilí. Zvláště, uvážíme-li, že jejich konzumenty jsou často mladí lidé a dokonce i děti, které klasická masmédia zatím nesledují. Je tak možné na ně působit již v raném věku a také pomoci odhalit některé případy týrání.

Na druhou stranu ani masmédia nejsou všemohoucí a mohou manipulovat svými konzumenty jen do určité míry. Jak ukázala kauza Kuřim, dokonce ani důkladná prezentace zcela konkrétního případu, nemusí způsobit reálné změny ve společnosti. Naopak dopad na oběti, jejichž osudy se stávají věcí veřejnou, je zcela jistě nepříznivý.

---

³ osobně a telefonicky za o.p.s. Spondea D. Úlehlová, za nadaci Naše dítě Z. Baudyšová, za Fond ohrožených dětí E. Janíčková

⁴ Informační systém Policie ČR, [citováno 19-11-2010], dostupné z <http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>

Literature:

- Stanley Cohen: Folk devils and moral panics, London: McGibbon and Kee, 1972
- Mihulka, Stanislav: Genocida jako důsledek poklesu zájmu s růstem objemu neštěstí, in Objective source e-learning, vydáno 23.2.2007, [citováno 19-11-2010], dostupné z <http://www.osel.cz/index.php?clanek=2476>

Contact – email

veronika.kozlova@email.cz